

Szemes Péter

Búcsú az Írótól

Mély fájdalommal és nagy szomorúsággal töltötte el szerkesztőségünk munkatársait kiváló székesfehérvári íróbarátunk, Sobor Antal halálhíre. Tudtuk ugyan, hogy szervezete huzamosabb ideje küzd a szörnyű kórral, mégis, titokban reméltük, lesz még ideje, s nekünk is lesz még időnk, alkalmunk viszonzni korábbi zalaegerszegi látogatását és egy pohár bor mellett beszélgetni Vele irodalomról, képzőművészetről. Atroposz ollója azonban élete fonalával együtt reményeink, közös terveink szálait is elvágta, végső búcsúra kényszerítve bennünket. De ne feledjük: a csend honába kanyargó Sztűx hajjai, noha most határként állnak közénk, a kiválasztottaknak halhatatlanságot biztosítanak. S őt is a boldog kevesek közé emelte emberi nagysága, alkotói életműve, nemzedékek sorát igaz hazafivá nevelő tanári pályája. Polgártársaiként az irodalom köztársaságában talán nem is búcsúzhatnánk Tőle méltóbban, mint utolsó kötete, a 2004 és 2007 között keletkezett *Naplójegyzetek* bölcs gondolatainak felidézésével, a benne foglaltak áttekintésével.

A Vörösmarty Társaság gondozásában, 2008-ban megjelent könyv művészi megformáltságú előszavában a szerkesztő és barát, Román Károly már lehelyezi a recepció alappilléreit, jelentősen megkönnyítve a recenzens munkáját. Sobor Antal tizenöt kötete közül ugyanis a jelenlegi voltaképpen továbbírása az *Eszteudók I.* (1997) és *II.* (2001) folyamának, melyekben hasonlóképpen viszonylag kötetlenül, nem kronologikus rendben tárja az olvasó elé reflexióit az őt ért hatásokról, osztja meg vele töprengéseit környezete és a nagyvilág történéseivel kapcsolatban, vagy mások találó és okos mondásait illetően. A *Naplójegyzetek* így egy sajátos, monologikus regényként is értelmezhető, melyet a középponti „én” egyedí értékrendje szervez, a számtalan, más alkotótól átvett idézetből – ebben az értelemben szövegkölcsönzésről van szó – pedig egy szubjektív kánon lenyomata formálódik ki. Magát a műfajt ennek tükrében a szerző így határozza meg: „A naplójegyzet talán olyan egyszemélyes regény – mint különös ‘énregény’ –, amelynek nincs egységes cselekménye, csak töredékes epizódjai vannak; nincsenek főszereplői, csupán mellékalakjai vannak; dialógusok is alig akadnak, egyetlen monológ az egész, a szerző maga elé mormolt monológja.”. Vagy másutt az érték kategóriáját is beemelve: „Novellát, regényt kellene írni, ‘igazi’ novellát, ‘igazi’ regényt. De az író kibúvót keres: naplót, jegyzetet ír. Ámbár nem biztos, hogy ez kibúvó. Lehet, hogy a naplójegyzet ‘fölré’ egy éveken átívelő társadalmi regénnyel, melynek főszereplője – maga a szerző – monologizál hosszan, csak mondja-mondja a magáét.”.

A kötet korpusza három nagyobb egységből áll, a beválogatott szövegek jellegének megfelelően, noha ez a szerkesztési elv nem mindenhol érvényesül következetesen. Az első rész, a *Tűnődések* ennek megfelelően főként egy-egy adott olvasmányélmény, életesemény, vonatkozó történés különösségében ragadja meg az általánost és teszi azt ezáltal, jóllehet másféle módon, még inkább különössé. A kiragadott szövegek eredete, miként tematikája is, rendkívül széles szellemi horizontot mutat: az utcán elkapott szavak (ezek a szójátékok a jelentésbeli elkülönültségből eredő humoron túl a nyelvi készlet rendkívüli bőségét is demonstrálják), a televízióban, rádióban hallottak, az újságban, könyvekben olvasottak, a falfirkák éppúgy felkeltik figyelmét és érdeklődését, mint a jeles történelmi évfordulók, egy-egy sajnálatos haláleset vagy az irodalmi asztaltársaságban rendre előkerülő anekdoták. A válogatott citátumokból és a kommentárokból pedig nyilvánvalóvá válnak a szerzői értékrend, világlátás főbb jellegzetességei is. Ezek közül kiemelkedik a mély és tiszta hit (még ha Istent hol az Egy-gyel, hol a Világszellem-mel azonosítja is), mely áthatja és meghatározza gondolkodása egészét. „Isten: ragaszkodás lelkünk magaslataihoz” – idézi Németh László szavait, az imádsággal kapcsolatban pedig Prohászka püspök gondolata jut eszébe: „a jól végzett munka is imádság”. Az erkölcsi értékek, vagy ahogy ő nevezi: a „lélek ökológiája” fontosságát hangsúlyozza, s külön kiemeli a jóság és a szeretet erejét. Szomorúan konstatálja ugyanakkor, hogy a mai világban ezek egyre inkább háttérbe szorulnak, a hagyományos értékek át- és leértékelődtek és megváltoztak az emberek közötti viszonyok is. A nagyobb városokban élők elidegenedtek egymástól, hiába látnak napról-napra ismerős arcokat az utcán vagy a buszon, semmit sem tudnak a másiktól, nem érdekli őket azok sorsa. A negatív képet pedig tovább árnyalja a szegénység, amiben a társadalom jelentős része érintett – amint írja: „Mennyi ágrólszakadt, gondterhelt, lógó orrú, búval bélelt ember az utcán, férfiak és nők egyaránt. Köztük baktatok én is.”. A leszakadók, az elesettek, a rászoruló helyzetét még inkább nehezíti az amorális gazdagok közönye, az uralkodó baloldali kormány hazug és hitegető politikája, a lakosságra helyezett újabb és újabb terhek, megszorító intézkedések tömege. Felelős választópolgárként, nemzeti érzelmű emberként és a vox populi-t képviselő íróként is felemeli a dinamikus fejlődéssel, szükséges reformokkal „fenyegető” állami vezetés ellen a szavát, mikor az igazi reformkor politikusait állítja velük szembe, s Széchenyi szavával vágja

szemükbe: „Ami erkölcsileg rossz, az politikailag is rossz.”. Ne csodálkozzunk azon, hogy a kettős állampolgárságról való törvényalkotásra nemmel szavazók, a határ túloldalára szakadt nemzettársaink kezének ellökői számára szitkozódással egyenértékű a Trianon előtti egységes országot emlegetni, az ő számukra nem fontos honszerző Árpád vezér halálának 1100. vagy a Szent Korona hazatérésének 30. évfordulóját méltóképpen megemlékezni.

A mindennapok általános negativitásából, a folytonos rossz közérzet elől a már említett, hittel végzett munkába menekül. A művész feladatának a Teremtés folytatását, egy a jelenleginél szebb, jobb, boldogabb mikrovilág megkonstruálását tartja. Saját alkotói tevékenysége mellett azonban élénken figyel az országos és a lokális művészeti élet történéseire is: megemlékezik Polcz Alaine haláláról és az erdélyi költőről, Bajor Andorról, albumának bemutatóján köszönti a 80 éves Kass Jánost, beszámol az évente megrendezésre kerülő Határon Túli Magyar Irodalom Hetéről, a Csongor és Tünde borzalmasan sikerült fehérvári előadásáról, vagy L. Simon László Versenyhátrány c. könyvének bemutatójáról. Két kedves művészeti ága, az irodalom és a festészet kapcsolatáról pedig Jókai regényhőisével azt mondja: „Boldog az az anya, akinek a fia (ha már azt mérte rá az Isten, hogy valami szabad művészethez ragadjon hozzá) a festészetre adja magát. Az komoly, valódi művész; követői szelíd, otthon ülő emberek, szorgalmasak és józanok; nem lázítanak, nem háborítanak; békében élnek főurakkal és papokkal; megbecsültetnek, megértetnek minden idegen által, a munkáikban a teremtőt magasztalják. De jaj, háromszor jaj annak az anyának, akinek a fia költővé züllött el. A költészet fellegekben járó pálya; követői vad, nyughatatlan emberek, vérüket gyorsítja a mámor; rövid élet, hosszú szenvedés jelöltjei; ellenségei a hatalomnak, a hétköznapi észnek, a világ megállapodott rendének, s mert az idegenre nézve érthetetlenek, saját népüknek háborgatói, s amit alkotnak, az nem a teremtő műveinek dicsőítése, hanem a világ tökéletességének vakmerő ócsárlása.”. Kissé komikus ugyan, mégis úgy tetszik, e kétfajta alkatból kellett, hogy egybegyűrjék Sobor Antal is (s ez utalás arra, hogy Jókai alakjának szavait nem kell teljesen komolyan venni), aki mindazonáltal élete utolsó időszakában (bár bizonyosan maradtak értékes, kiadatlan írásai) Márainak ad igazat és az öreg Goethével azt vallja: „Jobb festeni.”. Persze, mindezt megírva – tehetnénk hozzá.

A második egység a *Jelenségek* címet viseli és a mindennapi élet legváltozatosabb területeinek kellemes és kellemetlen eseményeit mutatja be. A szerzőt egyre komolyabban foglalkoztatják például az öregedéssel járó problémák – mind gyakrabban hagyja el itt-ott a dolgait, romlik az egészsége, drága a gyógyszer, látja, amint a buszra siető időseket direkt a megállóban hagyja a sofőr, a fiatalok nem adják át a helyüket, s végül az elkerülhetetlennel való szembenézés, a halál közelségének tudata. Utóbbival kapcsolatban II. János Pál pápa búcsúszavaiból merít erőt: „Derűs vagyok, legyetek azok ti is!”

Az emberélet koratelének vannak azonban szép pillanatai is, s ezekre szívesen emlékszik: mindenkor jólesik kimenni a balatoni birtokra, figyelni a természet csodáit, elkortyolni a barátokkal egy pohár bort (ugyanilyen derűvel írt ezekről Takáts Gyula is), nézni a szeretettel gondozott kert fáit, melyeket gyermekeihez és unokáihoz hasonlóan látott cseperedni és megerősödni, megtekinteni Bécs nevezetességeit és a határ menti osztrák kisvárosokat (bár a híres Wathay-regényében szereplő németújvári vár kimaradt), sétálni a bakonyi és a somogyi őszben, bevásárolni a lakótelepi vegyesboltban, ahol mindenki ismer mindenkit, vagy pénzt adni a megszokott koldusnak.

S ismét szól kedves városa kulturális életének jeles szereplőihöz, helyszíneikhez kapcsolódó élményeiről is – hogy látta Arató Antalt, „literary gentleman” barátját a televízióban, vagy hogy kapott egy csendes alkotótermet a Szent István Művelődési Házban, ahol nyugodtan festhet, és két képzőművész társa, M. Tóth István és Bodor Aladár emlékét is megidézi.

A záró rész az *Emlékek* címet kapta. Feleleveníti benne gyermekkorából, hogyan búcsúztak családtagjaik a hozzájuk beszállásolt, az orosz frontra induló magyar katonáktól, hogy mennyi mindent tanult kiscserkészként, mikor döntötte el egykori kiváló magyartanára hatására, hogy ő is erre a pályára lép, unokája érettségije kapcsán saját ballagását, melyen a hagyományos diáknóták helyett mozgalmi dalokat kellett énekelniük, vagy hogy miért nem végezte el az egyetemen a történelem szakot. A korai évekből őriz még a régi mozifilmek egy-egy kedves pillanatát, a vasúti utazások hangulatát, a szegénységük ellenére is szabott ruhák, cipők kényelmének érzését, a hajdani Karácsonyok semmivel össze nem téveszthető, sajátos túlével-gyertya-illatát. S mindezek ellenpontjaként ott a megváltozott, felgyorsult világ és az öregség – szomorúan konstatálja, hogy eltűntek a fecskék és a pillangók a kertből, elmondja, hogy a rendőri atrocitástól félve nem utazott fel Budapestre átvenni 2006 októberének végén aranydiplomáját, hogy egykori tanítványai közül, akiknek nagyrészt már a szüleit is tanította, sokan felismerik és köszöntik, hogy barátaival minden évben megülik közös balesetük szerencsés túlélésének napját és beszámol a fél évszázados érettségi találkozón tapasztaltakról is. Persze a két megelőző egységbe válogatott szövegekhez hasonlóan innen sem maradnak ki az irodalmi, művészeti jellegű elmélkedések, emlékezők. Ezek közül a legélvezetesebb az olvasóra talált könyv, egy századfordulós, raktárban rejtőzködő forráskiadvány esete, melynek lapjait ő vághatta fel. Az olvasás – s ez bizonyára írói, tanári munkájából is fakad –, mint irodalmi folyamat egyébként is élénken foglalkoztatja. Sajnálattal konstatálja, hogy a mai fiatalok egyre kevesebbet olvasnak – amin nem csodálkozhatunk, hiszen a szakma minőségileg rendkívül felhígult és ma már nagyon kevés a Sobor Antalhoz, Román Károlyhoz vagy

a nagykanizsai Harkány Lászlóhoz, Márkus Ferenchez, a zalaegerszegi Kis Kádi Gézához, Németh Józsefhez fogható kiváló, nagy szaktudással, hittel és szívvel tanító, inspiráló egyéniségű magyartanár –, s Kosztolányival szólva ő is a minőségi olvasó kívánalmát fogalmazza meg. Amint írja: „... minden el nem olvasott regénnyel szegényebb vagy. Mint tanár, ha futtában is, úgy sorolom a szerzőket, akiktől olvasnod kell(ene), tekintsd kötelező vagy legalább ajánlott irodalomnak: Cervantes, Swift, Defoe, Emily Bronte, Voltaire, Balzac, Stendhal, Goethe (Werther), Victor Hugo, Flaubert, Maupassant, Dickens, Thackeray, Gogol, Tolsztoj, Dosztojevszkij, Gorkij, Martin du Gard, Franz Kafka, Steinbeck, Proust, Hemingway, Thomas Mann... Eötvös József, Jókai, Kemény Zsigmond, Mikszáth, Móricz, Kosztolányi, Krúdy, Németh László, Tamási Áron, Kodolányi... Aztán továbbá – a magyarok közül, ha csak egy-egy munkával is: Kaffka Margit, Molnár Ferenc, Ottlik Géza, Örkény István, Sütő András...

Szólj, ha elolvastad! Ha élek még, ajánlom a következő listát – nem csak regényekkel.” Mindezt drasztikusabban, a világirodalom vonatkozásában boldogult Mesterem, Bécsy Tamás úgy fogalmazta meg, hogy „a világirodalom nem svédasztal, ahonnan azt zabál az ember, amit akar, itt mindent el kell olvasni”. Nem véletlen, hogy ők ketten nagyjából egyidősek voltak.

A kötet végére zárásként két nagyszerű székesfehérvári költő neki ajánlott versét emelte be a szerző – Bobory Zoltán a festőnek és L. Simon László, a *Hosszú háború* írójának szentelt költeményeit. Utóbbi végső sorainak parafrázisával szeretnék most búcsúzni Tőle:

*Forgószélnél forgóbb az emberi élet,
kedves Antal, imádkozunk Érted.*

SOMOGY
KULTURÁLIS FOLYÓIRAT
SZERKESZTŐSÉGE
KAPOSVÁR/É. U. 16.
PF: 145
7401
Telefon: 314-406

Gutai István
Paks, Építők u. 16.

Kedves Barátom,

érdeklődéssel olvastik el dolgozatát, amellyel a Somogy tehetségkutató pályázatán jelentkezett. Láthatóan, jól ismeri tárgyát, Fodor András naplóját /naplóját/ s költészetét. Az volt az érzésem, hogy sokkal többet is tudott volna mondani a kétkötetes munkáról. De amennyit papírra vetett, amennyi dolgozatába fért, az is fontos és jellemző megfigyelés, észrevétel. S ~~gondolatait~~ véleményét ~~igényesen~~ igényesen adja elő. Mindezek alapján szívesen javasoljuk a szerkesztőség számára irásának közlését, de engedje meg, hogy az áment az érintett, Fodor András mondja ki. Ennek reményében biztatom, hogy irását még ebben az évben – talán tervezett somogyi számunkban – közölni fogjuk. Ugyanakkor önmagáról is áruljon el valamit: mivel foglalkozik, hány éves, volna-e kedve rendszeresen dolgozni a Somogy szembe rovatába rövid és tömör /egy-másfél flekkes/ kritikák írásával. Mindenesetre örültünk, hogy a Somogyot – és pályázatát – Pakson is ismerik, olvassák, netán a lapról véleményük is van. A további együttműködés s személyes találkozás reményében szíves üdvözlettel köszöntöm:

96. jan. 15.

Gutai István